

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq Kitabxanası

Sabaha boylanan düha – Cəfər Cabbarlı

Cəfər Cabbarlının 120 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-in şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait

Bakı – 2019

Tərtibçilər:

**Nərgiz Məcidova
Sevil Əhmədova**

Redaktor:

Könül Ağazadə

**İxtisas redaktoru və
buraxılışa məsul:**

Şəhla Qəmbərova
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Sabaha boylanan düha – Cəfər Cabbarlı: Cəfər Cabbarlının 120 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, F.Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası; tərt.ed. N. Məcidova; ixt.red. və burax. məsul Ş. Qəmbərova; red. K. Ağazadə. - Bakı: F. Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası, 2019. – 51 s.

©F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2019

**Yazıçı, dramaturq Cəfər Cabbarlının 120 illik yubileyinin
təntənəli qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin Sərəncamı**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, qüdrətli ədib və dramaturq Cəfər Cabbarlının anadan olmasının 120-ci ildönümünün yüksək səviyyədə qeyd olunmasını təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birlikdə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təkliflərini nəzərə almaqla, böyük ədib və dramaturq Cəfər Cabbarlının 120 illiyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 17 dekabr 2018-ci il.

Tərtibçidən

Azərbaycan ədəbiyyatının qeyri-adi istedad sahibi olan, zəngin və çoxsahəli yaradıcılıq yolu keçmiş nümayəndələrindən biri də Cəfər Cabbarlıdır. O, ədəbiyyat tariximizdə bir nasir, qüdrətli dramaturq, mədəniyyət tariximizdə ssenarist və librettolar müəllifi kimi özünəməxsus yer tutur. Poeziyamızda yaratdığı əsərləri ilə lirik-satirik şair kimi də bir iz qoymuşdur. “Məktəb” jurnalında dərc edilən “Bahar” adlı ilk mətbu şeiri ilə o ilin bütün fəsillərinin qəribəliklərini, cazibədarlığını tərənnüm etmişdir.

Novbahar oldu, günəş
şölələnib nur saçır,
Qar ərir, sellər axır,
ot göyərir səhrada,
Yeni çıxmış gülə
baxdıqca da bülbül dil açır,
Gül budağına qonub
nəğmə oxur azadə.

Lirik və epik şeirləri, “Qız qalası” epik-dramatik üslubda yazılmış poeması onun poetik irsindən soraq verən sənət nümunələrindəndir. Hətta tədqiqatçılar belə bir fikir də yürüdürlər ki, C.Cabbarlının şeirlərinin rəngarəngliyinə sevimli müəllimi Abdulla Şaiqin gözəl lirik şeirləri təsir etmişdir. Yazdığı şeirləri ilə şəffaf, ətirli bir bahar havası kimi oxucusunun könlünü oxşamışdır.

C.Cabbarlı yaradıcılığını oxuculara yaxından tanııtmaq üçün hazırladığımız bu metodiki vəsait iki hissədən ibarətdir. Birinci hissədə Cəfər Cabbarlının həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilir, bir-birindən maraqlı əsərlərindən söhbət açılır. İkinci hissədə yubilyarın yaradıcılığının kitabxanalarda keçirilməsinə dair müxtəlif tədbir formaları haqqında nümunələr verilir.

Həyat və yaradıcılığı

Bir həqiqət, bəlkə canlı bir xəyal kimi,
Müqəddəsdir Cabbarlının söz ülvyyəti,
Qanad gərsin üfüqlər bir qartal kimi,
Xalqımızın böyük qəlbi, böyük sənəti.

Səməd Vurğun

Cəfər Cabbarlı XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının geniş şöhrət tapmış nadir simalarındandır ona görə ki, yaşadığı zamanda milli ədəbiyyatın parlaq ənənələrini qorumaqla bərabər, yenilik və müasirlik uğrunda mübarizəni yaradıcılığının əsas qayəsinə çevirmişdir. Dramaturgiyamızın təşəkkülü və yüksəlişi tarixində yeni mərhələnin təməlini qoyan Cəfər Cabbarlının əsərləri milli teatrda mühüm hadisə kimi hər zaman dəyərləndirilmiş, uzun illər boyu tamaşaçıların bir neçə nəslinin estetik zövqünün formalaşmasında əvəzsiz rol oynamışdır. Ədəbi-mədəni proseslərin fəal qurucularından biri olan sənətkar yaratdığı, güclü xarakterlər və koloritli obrazlarla bədii-estetik fikir salınanəməzə misilsiz töhfələr vermişdir. O, şəxsiyyət və milli azadlığın, istiqlal ideallarının tərənnümçüsü kimi, çoxcəhətli ədəbi və ictimai fəaliyyəti boyunca daim xalqımızın dünya mədəniyyəti səhnəsində layiqli mövqə qazanmasına çalışmışdır. 1899-cu il martın 20-də Bakı quberniyasının 110 km-də yerləşən Xızı kəndində kəndli ailəsində anadan olan yazıçının atası Qafar Cabbarlı görmə qabiliyyətini itirdiyindən, bir müddət sonra ailəsi ilə birgə Bakıya "dağlı məhəlləsi" adlanan yerə köçmüşdür. Üç yaş olanda atası vəfat edən Cəfərin evlərinin yükü anası Şahbikə xanımın üzərinə düşəndən sonra Cəfəri təhsildən məhrum etməmək üçün onu əvvəlcə məhəllə mollasının yanında "çərəkə" oxumağa, bir müddət sonra isə molla Qədirin yanına quran oxumağa qoymuşdur. Mollaxananın ona bir şey verməyəcəyini başa düşən Cəfər isə başqa uşaqlar

ilə birlikdə 1905-ci ildə "Stariy Poçtovı-25"-də Hacı Məmmədhüseyn Bədəlovun şəxsi mülkündə açılan üç sinifli "7-ci müsəlman və rus" məktəbinin birinci sinfinə daxil olmuşdur. Cəfərin ilk müəllimləri pedaqoq-yazıçı Süleyman Sani Axundov, Abdulla Şaiq, Rəhim bəy Şıxlinski, Əliməmməd Mustafayev olurlar. 1908-ci ildə "7-ci müsəlman və rus" məktəbini bitirən Cəfər bir müddət ailəyə kömək etdikdən sonra, Bakıda Alekseyev adına "3-cü ali ibtidai" məktəbə daxil olur. 1915-ci ilin aprelin 2-də isə məktəbi bitirir. 1915-ci ildə isə Bakı Politexnik Məktəbinin elektro-mexanika şöbəsinə daxil olan yazıçı 1920-ci il mayın 6-da təhsilini başa vuraraq şəhadətnamə və attestatını alır. Sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin Tibb fakültəsinə daxil olur. Lakin o, həmin fakültədən öz ərizəsi ilə çıxır. 1923-cü ilin sentyabrından Cabbarlı səhnə aləmi və teatr tarixi ilə yaxından tanış olmaq məqsədilə Bakı Türk Teatr Məktəbində mühazirələrə qulaq asmağa başlayır. Eyni zamanda 1924-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərq fakültəsinin tarix şöbəsində təhsilini davam etdirir. 1915-1920-ci illəri Cəfər Cabbarlının təkcə tələbəlik illəri deyil, ədəbiyyata, sənətə gəldiyi dövrdə hesab etmək olar. O, bu illərdə bir-birinin ardınca "Vəfalı Səriyyə, yaxud göz yaşları içində gülüş", "Solğun çiçəklər", "Nəsrəddin şah", "Trablis müharibəsi" və ya "Ulduz", "Ədirnə fəthi", "Bakı müharibəsi", "Aydın" kimi əsərlərini qələmə alır, lirik və satirik şeirlərlə, bir sıra hekayələrlə müxtəlif mətbuat orqanlarında çıxış edir.

1924-cü ildə Cəfərin böyük qardaşı Hüseyinqulu vəfat edir. Bu ölüm Cəfəri çox sarsıdır, çünki Hüseyinqulu ona qardaşlıqla yanaşı atalıq etmişdi. Cəfər 1922-ci ildə əmisi qızı Sona xanım ilə ailə həyatı qurur. Bu evlilikdən onun Aydın və Gülarə adlı 2 övladı olur. Onun böyük oğlu Aydın Cabbarlı tibb elmləri namizədi olur. Qızı Gülarə Cabbarlı isə filoloq, həmçinin Cəfər Cabbarlının ev-muzeyinin direktoru olur.

C.Cabbarlı yarıdıcılığının ələmatdar cəhətlərindən biri onun milli səciyyə daşmasıdır. Mahiyyət etibarilə C.Cabbarlı yaradıcılığı müasirliyi və milliliyi özündə birləşdirərək onu əbədi edir. C.Cabbarlı yaradıcılığının əbədililiyi, bəşəriyyəti onun milliliyi hesab edilir. O, böyük həmkarı Hüseyn Cavidlə bir vaxtda yazıb yaratsada, H.Cavid dramaturgiyası daha çox romantikliyi ilə yadda qalıb. C.Cabbarlı yaradıcılığı isə Azərbaycan, Bayrağım deməsi ilə. XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycan mədəniyyətinin böyük nümayəndələri Mirzə Ələkbər Sabir poeziyada, Cəlil Məmmədquluzadə nəsrdə və komedioqrafiyada, Üzeyir Hacıbəyov musiqidə və Əzim Əzimzadə rəssamlıqda nə qədər dolğun, gerçək milli xarakter milli kolarit, milli tiplər yaratmışdısa XX əsrin otuzuncu illərində bu işi Cəfər Cabbarlı davam etdirmişdir. Milli istiqlal ideyalarına sadıqlığı, ictimai fəaliyyəti, mübariz ruhlu əsərləri ilə o Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasında və onun təşkilində müstəsna xidmətlər göstərmişdir. Onun qələmə aldığı Aydın əsərində Dövlət bəy, Balaxan, Sevildə Məmmədəli bəy Əbdüləli bəy, 1905-ci ildə Salamov kimi surətləri milli səciyyə daşıyan nümayəndələrdəndir.

1920-ci illər Cəfər Cabbarlı dramaturgiyası üçün dərin sarsıntılar, iztirablı axtarışlar, eniş yoxuşlar mərhələsi hesab olunur. 1918-1920-ci il Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti dövründə bir çox yazıçılar kimi, gənc Cabbarlının da milli iftixar, qürur və vətənpərvərlik ruhu ilə yazılmış *"Ulduz və ya Trablis müharibəsi"*, *"Ədirnə fəthi"* pyesləri tənqid tərəfindən "ziyanlı sənət", "zərərli təmayül" kimi qarşılanmışdı. Hər iki əsərin mövzusu türklərin yadellilərə qarşı apardığı rəşadətli mübarizələrdən götürülmüşdür. Obraz və mövzu yaxınlığını nəzərə alaraq *"Ədirnə fəthi"* pyesini *"Trablis müharibəsi və ya Ulduz"* pyesinin davamı hesab etmək olar. Bu əsərlər türk məişətini, türk qəhrəmanlığını və şücaətini təbliğ etdiyi üçün

hələ yazıldığı gündən vulqar tənqid tərəfindən "pantürkist", "panislamist" təmayüllü əsərlər kimi qarşılanmış, az sonra tamamilə səhnədən çıxarılmışdır.

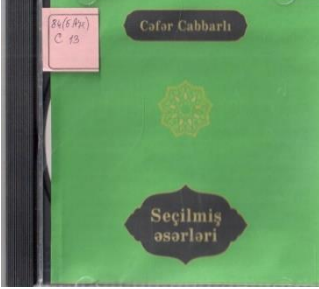
"Ulduz" və "Ədirnə fəthi" əsərlərini yazanda müəllif ömrünün gənclik çağında - 18 yaşında, yaradıcılığının ilkin mərhələsində, Bakı Politexnik məktəbinin tələbəsi olmasına baxmayaraq, Türkiyə tarixinin, 1911-1913-cü illərdə Balkan müharibəsi dövrünü mətbuat məlumatları əsasında diqqətlə izləmişdir. Bəhrələndiyi tarixi faktlara yaradıcı münasibət bəsləyərək, problemlərin və xarakterlərin ziddiyyətli məqamlarını üz-üzə qoyaraq oxucuları və tamaşaçıları təsir altına, gərgin həyəcanlı anlara sala biləcək, bu gün də Azərbaycanda mövcud olan ictimai vəziyyətlə bağlı əlahiddə aktualıq kəsb edən bu dəyərli səhnə əsərlərini yaratmışdır.

Yazıcının "*Bakı müharibəsi*" faciəsində 1918-ci ilin martında Bakıda baş verən qanlı hadisələr, erməni daşnaqlarının azərbaycanlılara qarşı etdiyi zülmələr təsvir olunmuş, başda Nuru Paşa olmaqla qəhrəman xilaskar türk ordusunun şəhəri erməni vəhşilərindən xilas etməsindən bəhs edilir. Həmin faciə 1919-cu il sentyabrın 16-da Azərbaycan Dövlət Teatrında tamaşaya qoyulsada çox təəssüf ki, bu günə kimi əlyazması tapılmamışdır.

Yubiley tədbirlərinin keçirilməsi

Cəfər Cabbarlının 120 illik yubiley ilə əlaqədar uşaq kitabxanalarında yubilyarın yaradıcılığını geniş təbliğ etmək üçün maraqlı tədbirlər həyata keçirilməlidir. Kitabxanalarda tədbirlə bağlı sərgilərin təşkili vacibdir. Sərgilərin təşkilində aşağıdakı başlıqlardan istifadə etmək olar: “Ecazkar sənətkar ömrü”, “Sənətinin qüdrəti, sözünün ülvyyəti”, “Sabaha boylanın düha – Cəfər Cabbarlı” və s. Kitabxanalarda sərgilərin təşkili əyani təbliğat formasının ən geniş yayılmış üsuludur. Sərgilər həcminə, tərtibat texnikasına və müddətinə görə bir-birindən fərqləndirilir.

Hər bir kitabxana öz sərgi modelini fəaliyyətinə və vəzifəsinə uyğun olaraq qurur. Qeyd edək ki, kitabxanalarda təşkil edilən sərgilərdə kitablarla yanaşı, müxtəlif qəzet və jurnal nömrələri, CD məlumatları əks etdirilir ki, bu da həmin sərginin əhəmiyyətini xeyli artırır.

Cabbarlı Cəfər Seçilmiş əsərləri. - Bakı : İnnovativ Tədris Mənbələri (İTM) QSC, 2012. - 1 el. opt. disk (CD-ROM)

Kitab sərgisində sərginin ümumi başlığı və yarımbaşlıq, tövsiyə olunan ədəbiyyat, sitat, mövzu haqqında izahlı mətnlər, şəkil və foto illüstrasiyalar da verilir. Ümumi başlıq sərginin mövzunu müəyyən edir və onun əsas məzmununu aydınlaşdırır. Sərginin sərlovhəsi müəyyənləşdirildikdən sonra burada əks etdirilməsi lazım gələn məsələləri dəqiqləşdirmək lazımdır. Həmin məsələlər sərgidə bölmə və yarım bölmələr şəklində verilməlidir. Bölmələrin və yarım bölmələrin sərlovhələri dəqiq seçilməli, bölmənin məzmunu aydın əks etdirilməlidir. Sərginin daxili

bölmələrinin məzmunu və ardıcılıq mövzunun xarakterindən asılıdır.

a) çap əsərlərinin əhəmiyyətini və elmi dəyərini;

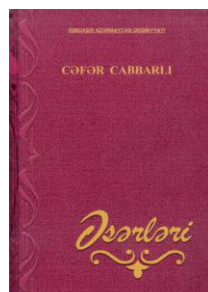
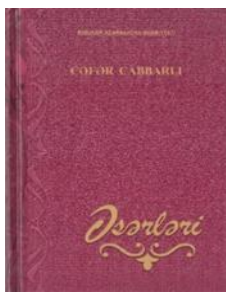
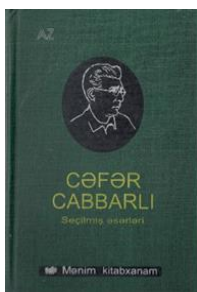
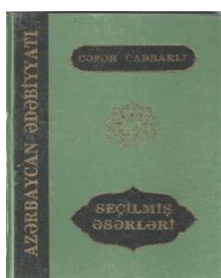
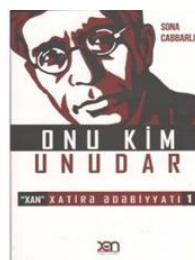
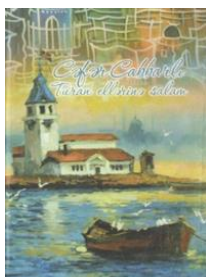
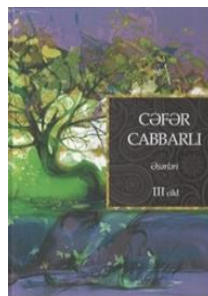
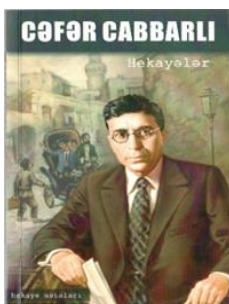
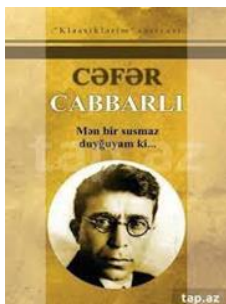
b) sərgidə mövzunun ayrı-ayrı məsələlərinin əks etdirilməsi ardıcılığını.

Sərgidə materialların düzülüşündə simmetriyadan danışırkən qeyd olunmalıdır ki, burada nümayiş etdirilən kitabların ölçüsü, onların cildlərinin rəngi, şəkillərin məzmunu, qarşılıqlı münasibəti və s. nəzərə alınmalıdır. Çünki kütləvi təbliğat məqsədilə nümayiş etdirilən hər hansı əşya və predmet təkcə zahiri parlaqlığı ilə deyil, eyni zamanda özünün simmetriyası, məna ifadə etməsi və estetik təsiri ilə diqqəti cəlb edir. Ona görə də sərgidə eyni rəngli, eyni ölçülü kitabların, həmçinin oxşar məzmunlu və eyni ölçülü şəkillərin yanaşı düzülməsi məqsədəuyğun deyildir. Əlbəttə, burada ölçünün və rənglərin nümayiş etdirilməsi nəzərdə tutulmur.

Nümunə üçün sərgi :

Başlıq: “Azərbaycan – doğma diyar”;

Sitat: Bizim hamımızın bir vətəni var: Bu Azərbaycan dövlətidir. Azərbaycanlı hər yerdə yaşaya bilər, ancaq azərbaycanlılığını, öz dilini, dinini, milli ənənələrini unutmamalıdır. Onun qəlbi daim doğma Azərbaycanla bir vurmalıdır.

Görkəmli şəxslər Cəfər Cabbarlı haqqında

Cəfər Cabbarlı ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin böyük dahi insanlarından biridir. Azərbaycan ədəbiyyatının, Azərbaycan milli şüurunun inkişafında onun nə qədər böyük xidmətləri olubdur! Onun yaratdığı əsərlər neçə - neçə nəsilləri tərbiyə edib və yüksəldibdir.

Heydər Əliyev,
Ümummilli lider

Cəfər Cabbarlı Azərbaycan səhnəsinin ən parlaq bir yaradıcısı idi.

Hüseyn Cavid,
yazıçı, dramaturq

Məncə, Cəfər Cabbarlı sənəti bizim sovet dövrü mədəniyyətimizin qəhqəhə pilləsidir.

C. Cabbarlı XIX və XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin ən nadir simalarından biridir. Cabbarlı öz yaradıcılığının vüsəti, sənət xəzinəsinin zənginliyi etibarilə Mirzə Fətəli Axundovdan və Cəlil Məmmədquluzadədən (Molla Nəsrəddin) sonra XX əsr ədəbiyyatının ən görkəmli simasıdır. Cabbarlı Azərbaycan klassik dramaturgiyası və klassik şeiri zəminəsində yetişmiş, milli ədəbiyyatımızın ən gözəl ənənələrini inkişaf etdirmiş, yeni bir dramaturgiya ədəbi məktəbini yaratmış bir şəxsiyyətdir.

Səməd Vurğun,
Xalq şairi

Fəqət ölən deyil onun sənəti
Bağlamış adına əbədiyyəti

Mikayıl Müşfiq,
şair

Cəfər Cabbarlı əsərləri o təzadlı, mürəkkəb dövrün drammatizmini, qəhrəmanlıq ruhunu tarixi mübarizə və quruculuq pafosunu bizə olduğu kimi, hər cür ehkamdan, təhrifdən və konyukturadan qoruyaraq çatdırmışdır.

Cəfər Cabbarlının əsərləri o təzadlı, mürəkkəb dövrün drammatizmini, 86 qəhrəmanlıq ruhunu, tarixi mübarizə və quruculuq pafosunu bizə olduğu kimi, hər cür ehkamdan, təhrifdən, ədəbi xəyanətdən və konyukturadan qoruyaraq çatdırmışdır.

Yaşar Qarayev,

AMEA-nın müxbir üzvü, professor

"Od gəlini"ni Cəfər "Çeka" həbsindən çıxdıqdan sonra yazmışdır. O, vaxtilə istər məmləkətdə, istərsə məmləkət xaricində səs salmış bir hadisəyə görə "müsavətçilər" qrupu ilə birlikdə həbs edilmişdi. Bu əsərdə atəşpərəst Azərbaycanın müsəlman-ərəb istilasına qarşı mübarizəsi təsvir edilir. Yeni sahiblər məmləkətin bütün zənginliklərini çapıb aparırlar. Neft dövlətin malı elan edilir. Ərəbistana daşınır. Azərbaycanlıları islam dinini qəbul etməyə məcbur edirlər. Mənzərənin rəmziliyi göz qabağındadır. Tamaşaçılar üçün "ərəb" və "islam" sözləri yerinə "rus" və "kommunizm" sözlərini qoymaq mənanı aktuallaşdırmaq üçün kifayətdir.

Cəfər Cabbarlını hələ kiçik ikən, Bakının yeddinci şəhər məktəbində oxuduğu zamandan tanıyırdım. O mənim ən çox sevdiyim şagirdlərimdən idi.

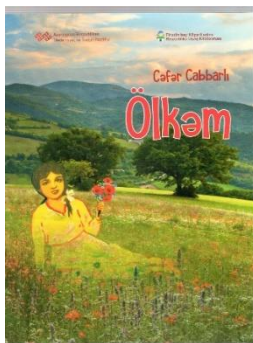
O, gənc yaşlarında, qüvvət və enerji ilə dolu ikən, 1934-cü ilin sonunda vəfat etdi. Onu dövlət hesabına dəfn etdilər.

Azərbaycan komissarları onun tabutu başında növbəyə durdular və bununla onun kommunist deyilkən, kommunistliyi mənimsədiyini göstərmək istədilər. Kommunist olmadığını göstərən hadisələrdən biri də onun Moskvada toplanan ədiblər qurultayında söylədiyi məşhur nitqdir. Bu nitqində o, "həqiqi sənətkar və yazıçının şanına yaraşmayan sosial sifariş" üsulunun, yəni şairləri hökumət tərəfindən müəyyən mövzularda yazmağa məcbur edilmənin əleyhinə çıxmışdır.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə,
Dövlət xadimi

Cəfərin dostlarının sayı artdıqca, köhnə fikirli adamlar içərisindəki düşmənlərinin sayı da artırdı, bu həqiqi vətənpərvəri "millətə və əqidəsinə xain"- deyə səsləyirdilər... O, yersiz hücumlara yüksək yaradıcılıq silahı ilə cavab verərək böyümüş və Cəfər Cabbarlı olaraq tanınmışdı. Cəfərin düşmənləri arasında sənət və yaradıcılıq rəqibləri də az deyildi.

Məmməd Səid Ordubadi,
yazıçı, dramaturq

Ucadan oxu! Oxucuların fəallığına təsir göstərən, onlarda müəyyən fikir formalaşdırıcı tədbir formalarından biri də uşaq kitabxanalarında ucadan oxudu. Kitabxanaçı Cəfər Cabbarlının Azərbaycanımızı qarış-qarış tərənnüm edən "Ölkəm" şeirinin ucadan oxusunu keçirir. Bu zaman mütaliəçi uşaqlara müəyyən biliklər verir. Suallarını cavablandırır və çox vaxt tədbir oxunmuş şeirin müzakirəsi ilə başa çatır.

Tədbirin sonunda “Ölkəm” şeirinə bəstələnmiş mahnı səsləndirilir.

Şeir müzakirəsi. Azərbaycan təhsili və tədrisində bayrağımız və müstəqilliyimiz haqqında bilgiler öz doğru əksini taparsa, gənclərimiz Azərbaycan milli bayraq məfkurəsini daha yaxından mənimsəyər və ona mənən də sahib çıxar. Bunun üçün, bu gün yeni nəslə Hüseyinzadələrin, Rəsulzadələrin, Cavadların, Cabbarlıların və başqalarının milli ruhlu ideyaları aşılınması ilə onlarda milli bayraq sevgisi yaratmaq lazımdır. Kitabxanada C.Cabbarlı yaradıcılığının tanınması məqsədilə məktəblilərlə yubilyarın əsərlərinin müzakirəsi və onlar ətrafında söhbətlərin təşkil edilməsi məqsədəuyğundur. Söhbətlər kütləvi-şifahi işin ən təsirli və geniş yayılmış metodudur. Söhbətlər kiçik qrup ilə (qruplar üzrə) və ayrı-ayrı şəxslərlə (fərdi) keçirilə bilər. Söhbətin əsas xüsusiyyəti qarşılıqlı danışıq, məsələnin birgə müzakirəsidir. Söhbətin müvəffəqiyyəti mövzunun aktuallığından, oxucuların həmin mövzuya olan marağından asılıdır. Söhbətə hazırlıq metodikası onun məqsədinin müəyyən edilməsindən, mövzunun seçilməsindən, planın işlənməsindən, materialın seçilib öyrənilməsindən, əyani materialların toplanmasından ibarətdir. Söhbəti qəzet və ya jurnal məqaləsinin oxunuşundan, kiçik söhbətdən, hər hansı bir sualın qoyuluşundan başlamaq olar. Mövzunun müzakirəsində daha çox oxuculara veriləcək suallar maraqlı olmalıdır. Müzakirəni “Azərbaycan bayrağına” şeirinin və yaxud oxucunun ifasında dinlənilməsi ilə başlayırıq. Şeir o dövrdə qələmə alınan Azərbaycan bayrağına həsr olunmuş ən mənalı təsvir hesab olunduğundan, şeirin məzmununa uyğun texniki vasitələrdən istifadə edib, üçrəngli bayrağımız fonunda slayd nümayiş edirik. Əsər təkcə müəllifin vurğunluq hissini deyil, eyni zamanda milli vətənpərvərlərin qürur və sevinc əhval-ruhiyyəsini ifadə edir. Müzakirəyə oxucuları, sosial şəbəkələrdə elan yerləşdirməklə,

oxuduqları məktəblərlə əlaqə saxlamaqla, kitabxananın elan lövhəsində elan yerləşdirməklə cəlb edirik.

Buraxınız, seyr edəyim, düşünəyim, oxşayayım,
Şu sevimli üç boyalı, üç mənalı bayrağı.
Mələklərin qanadımı üzərinə kölgə salan?
Nə imiş bu, aman Allah?! Od yurdunun yarpağı!
Göy yarpaqlı, al çiçəkli yaşıl otlar topasımı?
Xayır, xayır? Çiçək solur, otlar yerdə tapdanır.
Fəqət bizim bayrağımız ucaları pək sevir.
Yulduzlardan hilaldan da yüksəklərdə fırlanıyor.

Kölgəsində ay əyilib bir gözəli qucmada.
Qucaşaraq sevdiylə yüksəklərə uçmada,
Şu görünüş bir ananın şəfqətinə oxşayor.
Düşündükcə zövqlərimi, vicdanımı oxşayor.
Bu ay, yıldız, boyaların qurultayı nə demək?

Bizcə böylə söyləmək!

Bu göy boya Göy Moğoldan qalmış bir türk nişanı,

Bir türk oğlu olmalı!

Yaşıl boya islamlığın sarsılmayan imanı,

Ürəklərə dolmalı

Şu al boya azadlığın, təcəddüdün fərmanı,

Mədəniyyət bulmalı.

Səkkiz uclu şu yıldız da səkkiz hərli Od Yurdu

Əsarətin gecəsindən fürsət bulmuş quş ki

Səhərlərə uçmuşdur

Şu hilal da türk bilgisi, düzgün sevgi nişanı,

Yurdumuzu qucmuşdur!

Allah, əməllərim edib şu bayrağı intiqal,

Birər-birər doğru olmuş, bir ad almış: İstiqlal!

Yürəyimdə bir dilək var, o da doğru kəsilsin,

O gün olsun bir göy bayraq Turan üstə açılınsın.

Müzakirənin daha da maraqlı olması üçün kitabxanaçı tərəfindən hazırlanmış sual-cavablardan istifadə edirik.

1. Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət atributu olan bayrağımıza saysız hesabsız şeirlər, nəğmələr həsr olunsa da üç boyalı, ay və səkkiz guşə ulduzlu milli bayrağın simvolika açımını ilk dəfə poeziyaya gətirən hansı şair hesab edilir?
☺ Cəfər Cabbarlı
2. Gənc və istedadlı sənətkarımız Cəfər Cabbarlının Azərbaycanın milli bayrağına həsr etdiyi bu ilk şeiri necə adlanır?
☺ “Sevdiyim”
3. Cəfər Cabbarlının Azərbaycan bayrağına həsr etdiyi başqa şeiri hansıdır?
☺ Azərbaycan bayrağına
4. Şeirdə təsvir edilmiş bayrağımızın rənglərinin mənası nədir?
5. Müəllifin təsvir etdiyi indiki müstəqil Azərbaycanımızın dövlət bayrağındakı üç rəng və XX əsrin əvvəllərindəki milli istiqlal ideologiyamızın üç təməl prinsipi hansılardır?
☺ “türkçülük, islamçılıq və müasirlik”
6. 2010-cu il sentyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən yaradılan Dövlət Bayrağı Meydanında dalğalanan eni 35 metr, uzunluğu

70 metr, çəkisi 350 kiloqram olan Azərbaycan bayrağının hündürlüyü neçə metrdir?

☺ 162 metr yüksəklikdə

7. “Ginnes” dünya rekordları təşkilatı 2010-cu il mayın 29-da nə üçün Azərbaycan dövlət bayrağı dirəyini siyahısında təsdiq edib?

☺ Dünyanın ən yüksək bayrağı olduğu üçün

8. Cabbarlı bayrağımızda təsvir edilən ay ulduz təsvirini necə vermişdir?

☺ Kölgəsində ay əyilib bir gözəli qucmada...

Rəsm müsabiqəsi. Dövlət atributlarımıza milli bayrağımıza hörmət hissi oyatmaq üçün kitabxanada “Azərbaycan bayrağı Cəfər Cabbarlı poeziyasında” adlı rəsm müsabiqəsi təşkil edə bilərik. Müsabiqə ədibin bayrağımıza yazdığı “Azərbaycan bayrağına” və “Sevdiyim” şeirləri əsasında hazırlanır. Şeir əsasında oxucular bayrağı rəsmlərdə təsvir edirlər. Müsabiqəyə iştirakçı cəlb etmək üçün müxtəlif təhsil müəssisələrində, məktəblərdə və ya virtual olaraq internet axtarış sistemində elan yerləşdirilir. Kitabxanada əl işlərinə baxış üçün müəyyən gün təyin edilir. Sonda münəşiflər heyəti tərəfindən mərhələlərlə seçilmiş müsabiqənin qalibi təyin olunur və mükafatlandırılır.

Can alıcı bir görkəmlə dağ başında durduqca,
Oxşadıqca bahar yeli açıq – dağınıq telləri,
Nazlı yelin omuzunda saçlarına vurduqca
Birər-birər oxşayırsan bütün Turan ellərin.
Altaylardan, Altundağdan doğma hisslər bəkləyir.
Yaşıl donlu, mavi gözlü, al yanaqlı sevdiyim.
Rəmiz ilə dörd bir yana işıq saçmaq istəyir,
Ara-sıra tərpaniyor yüksək uçmaq istəyir,

Qollar ilə türk ellərin bütün qucmaq istiyor.
Yaşıl gözlü, mavi gözlü, al yanaqlı sevdiğim.

Xatirələr. Cəfər Cabbarlı haqqında çox deyilib, onun əsərlərindən dəfələrlə dissertasiyalar müdafiə olunub, kitablar yazılıb. Qeyd edək ki, C.Cabbarlıny həyatda şəxsən görən, onunla bir yerdə çalışıb işləyən insanlar demək olar ki, bu gün həyatda yoxdur. Lakin C.Cabbarlı haqqında özündən yaşda böyüklərdən eşitdiklərini güclü hafizəsində qoruyub saxlayan yaxın qohumu Əjdər Cəfər Cabbarlı haqqında atasından, əmilərindən və ədibin oğlu Aydından eşitdiyə xatirələrində deyir: “Təbii ki, mən Cəfər əmini görməmişəm və şəxsən onunla bağlı xatirələrim yoxdur. Amma Cəfər əmi haqqında özümdən böyüklərdən çoxlu xatirələr bilirəm. Mən Cəfər Cabbarlınyın qardaşının böyük nəvəsiyəm. Onun Əjdər adlı qardaşı olub və onun adı mənə verilib. Cəfər Cabbarlı hər zaman hamının sevimlisi olub. Özünəməxsus qabiliyyəti, dünyagörüşü, baxışları olan bu insan hər zaman diqqət mərkəzində olub. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev də Cəfər Cabbarlınyı çox sevirdi, onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirirdi. Dəmir yolu vağzalın qarşısında qoyulan qranit daşı Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə, daha doğrusu onun böyük bir zəhmətilə Ukraynadan məxsusi gətirilib. (C.Cabbarlınyın Vağzalın qarşısındakı heykəli Mirəli Mirqasımov tərəfindən qurulub - Y.C.) Bunları mənə Cəfər əminin yubileyində Heydər Əliyevin özü söyləyib. Yubileyə Naxçıvandan gələn rəhbər adəti üzrə yubiley tədbirindən sonra səhnə arxasına keçib Cəfər əminin qohumları ilə bir xeyli söhbət etdi. Bizimlə xatirə şəklə çəkirdi. Söhbət əsnasında mən Heydər müəllimə dedim ki, "Biz çox xoşbəxt adamıq ki, sizinlə şəkil çəkdiririk". O, isə əvəzində "sən düz danışıyorsan, xoşbəxt adam mənəm ki, Cəfər Cabbarlı kimi bir şəxsiyyətin qohumları ilə şəkil çəkdirirəm. Mən o yazıçını, dramaturqu ən çox sevən

adamlardan biriyəm". Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, bu tarixi hadisədən çox illər keçsə də Cəfər əmimin oğlu Aydın, qızı Gülarə, digər qohumlarımız bu günün özündə də bu hadisəni sevə-sevə xatırlayırlar.

Bütün hakimiyyəti dövründə C. Cabbarlının Ev Muzeyi həmişə Heydər Əliyevin diqqət mərkəzində olub. O, dəfələrlə Cəfər Cabbarlının ev muzeyini təmir etdirdi, sonra Xızıda dörd yol ayrıcında Cəfər əmim üçün böyük bir heykəl qoydurdu, yaxşı bir bağ saldırdı. Bu qayğı bu gün də o böyük prezidentin layiqli davamçısı olan İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilir. C.Cabbarlı haqqında mənə Respublikanın çox hörmətli aktyoru mərhum Məhəmməd Əlili də çox söhbətlər edirdi. O, Cəfər əminin ən yaxın dostlarından biri idi, Sona xanım rəhmətə gedəndə mən bu yaşlı insanın necə əzab çəkdiyinin şəxsən şahidi olmuşam. M.Əlilinin təkidi ilə Sona xanımın sonuncu arzusuna əməl olundu. Sona xanım vəsiyyəət etmişdi ki, mən öləndə Habil Əliyev mənim başımın üstündə kamança çalsın.

Hansı tamaşanınsa premyerasında (təəssüf ki, indi tamaşanın adını xatırlaya bilmirəm) Məhəmməd Əlili və teatrda çalışan bir çoxları Cəfər əmimə deyirlər ki, "Cəfər sən bu gün öz lojanda oturma, qoçular sözü bir yerə qoyub səni vururlar". "Sevil"də çadranın atılması xüsusilə söz-söhbətə səbəb olduğundan o dövr üçün Cəfər Cabbarlının açıq-aydın gəzməsi həqiqətən də böyük cəsarət idi. Cəfər Cabbarlısa cavabında "əsər mənimdi, mən burda olmalıyam, əgər ölməliyəmsə ona da hazırım"- deyir. Oturur öz lojasında, eşitdiklərimə görə çox güclü qarşılır bu tamaşa, hamı ayaq üstə Cəfər əmini alqışlayır. O illərdə Azərbaycan qadının örpək atmasını qabaqcıl adamlar çox yaxşı qarşıyırlar. Bir də eşitdiyimə görə onun Moskvada Ümumittifaq Yazıçılar konfransında böyük çıxışı olub. Çıxışında müstəmləkəçiliklə bağlı məqamlara toxunduğu üçün

yuxarı dairələrin xoşuna gəlməyib. Sona xanım danışırdı ki, Moskvadan qayıdıandan bir ay sonra Cəfər vəfat etdi.

Cəfər Cabbarlının tərcüməçilik fəaliyyəti. Cəfər Cabbarlı ilk dəfə tərcüməçilik fəaliyyətinə Cümhuriyyət dövründə - 1918-ci ilin oktyabrın 3-dən Bakıda nəşr olunan “Azərbaycan” qəzeti redaksiyasında başlamışdır. O Avropa və rus yazıçılarından Vilyam Şekspirin “Hamlet”, “Otello”, Fridrix Şillerin “Qaçaqqlar”, Karon de Bomaşenin “Fıqaronun toyu”, Lev Tolstoyun “Cocuqluq” və b. irihəcmli əsərlərini Azərbaycan dilinə çevirmişdir. Onun rus dilindən ana dilimizə çevirdiyi ilk ən irihəcmli əsəri dünya dramaturgiyasının möhtəşəm abidəsi sayılan Viliyam Şekspirin “Hamlet” faciəsi olmuşdur. Hamlet faciəsini Cəfər Cabbarlıya ilk dəfə Dövlət Türk Teatrosu sifariş versədə əsərin nəşr variantı səhnə primyerasından əvvəl olmuşdur. 1925-ci ilin avqustunda Dövlət Türk Teatrosuna təhvil verilən tamaşa 1926-cı il dekabrın 23-də hazır olur. Geniş oxucu marağına səbəb olduğundan əsər 1926-cı ilin ortalarında Bakıda ilk dəfə çap olunur. Bundan əlavə Şekspirin irsindən növbəti “Otello” faciəsini sənətkar dilimizə tərcümə etmişdir. Otello Hamletdən əvvəl Haşım bəy Vəzirovun tərcüməsi ilə Azərbaycan oxucusuna tanış idi. Cəfər Cabbarlı 1921-ci ilin noyabrında Türk Teatrosunda başqa bir tərcüməçi Həsən Səbrinin tərcüməsində “Otelloya” baxdıqdan sonra məqalələrinin birində bu tamaşanın çox zəif tərcümə olunduğunu yazırdı. Dilinin çox zəif olması, sözlərin qırıq-qırıq tərcüməsi dilimizə xələl gətirirdi. Yenidən Türk Teatrosunun sifarişi ilə dünya şöhrətli əsərin tərcüməsi Cəfər Cabbarlıya həvalə edilir. Cəfər Cabbarlı istedadlı şair olsada nəzm ilə yazılmış Otellonu şeirlə tərcümə etməyə rəğmən nəsrilə tərcümə etmişdir. Burada özünün uzunmüddətli təcrübəsindən istifadə edərək fikrin səhnə dilində aydın, yığcam ifadəsinə çalışmışdır. Qərbi Avropa ədəbiyyatından olan alman şairi, dramaturqu

Fridrix Şillerdə Azərbaycan oxucusuna XIX əsrin ikinci yarısında yaxşı tanış idi. Təsadüfi deyildi ki, Cəfər Cabbarlı “Oqtay Eloğlu” pyesini yazarkən F. Şillerin “Qaçaqqlar” faciəsindən bəhrələnmişdir. Əslində Oqtay Eloğlunun altıncı pərdəsində “Qaçaqqlar” əsərindən səmərəli istifadə etmişdir. Sadəcə Şillərin Karl Mooru həyat həqiqətini bədii həqiqətə, Cəfər Cabbarlının Oqtay Eloğlusunu isə bədii həqiqəti həyat həqiqətinə çevirən insandır.

Kitabxanada həmin pərdənin ssenarisini oxucularla birgə səhnələşdirmək olar.

Qrimm: Sən öz sadıq qullarının üzünə baxmaq istəmirsən?

Oqtay: (Karl rolunda) Bu dəfədə mənə sadıq olmuşsunuzsa, vay sizin halınıza.

Qrimm: Sənin sadıq qulun Şveytserlə son vidan. O bir daha gəlməyəcəkdir.

Oqtay: Necə? Onu tapmadınız mı?

Şvarts: Ölüsünü tapdıq.

Oqtay: Şükür sənə İlahi! Bir bələdan qurtardım, işim düzəldi.

Qaçaqqlar: (Firəngizi Amaliyanı gətirərək) Ataman, ataman sizə çox gözəl bir töhfə!

Firəngiz: (Dayısının qucağına atılaraq) Ah, dayı, dayı! Moor.

Moor: Amaliya! Amaliya! Mənim qızım!(Firəngiz qalxıb Oqtaya tərəf gedir).

Firəngiz: Karl! Karl!

Oqtay: (Onu görəncə diqqətlə baxır) O, Firəngiz sənsən! Yuxumu görürəm!

Firəngiz: (şaşır özünü itirir.) Əziz kralım.

Oqtay: Of! Uzaq məndən, aman uzaq. Qoy bütün dünya məhv olsun.

Suflyor: Oğlun qaçaqların başçısıdır. Oqtay!

Moor: Sözü nü de də! Öləcəyəm axı!

Moor: Sözü nü de də! Mən daha öldüm (Ölür.)

Firəngiz: Sən qatilsən, şeytansən, mələksən.

Cəfər Cabbarlı yaradıcılığının cümhuriyyət dövrü.

Hamımızın Azərbaycan sovet dramaturgiyasının banisi kimi tanıdığımız, yazıçı, şair, ədəbiyyatşünas, rejissor, ssenarist və görkəmli teatr xadimi tanıdığımız Cəfər Cabbarlı özünün 35 illik qısa lakin mənalı həyatında həm də jurnalist və milliliyin təbliğatçısı olan dövlət adamı olmuşdur. Çox az adam bilir ki, Cabbarlı milli hökumət dövründə parlament iclaslarının stenoqrafi olmuşdur. Hələ 1915-ci ildə M. Ə. Rəsulzadənin təsisçiliyi ilə yaradılan M.B.Məmmədzadə, S.Hüseyn, Ə.Cavad və başqa bu kimi türkçü əqidəli vətənpərvər ziyalıları ətrafına toplayan “Açıq söz” qəzetinin ən fəal nümayəndələrindən biri olmuş, 1916-1917-ci illərdə Türkiyənin Avropa dövlətlərinin cəngində sıxıldığı bir zamanda, Osmanlı imperatorluğunun dağılması ərəfəsində milli hərəkatın geniş vüsət aldığı bir zamanda baş verən hadisələri böyük can yanğısı ilə izləmiş, o dövrdə qələmə aldığı üç pyesdən ikisini - “*Trablis müharibəsi*” (*Ulduz*) və “*Ədirnə fəthi*” əsərlərini bu mövzuya həsr etmişdir. Bu əsərlərində Xalqın öz ərazilərini qorumaq uğrunda mübarizə əzmini uğurla təsvir etməyə nail olmuşdur.

Əsərdə alovlu nitqi ilə seçilən vətənpərvər hərbiçi, istedadlı sərkərdə və alovlu nətiq Ənvər obrazı yaradılmışdır. Bu obraz 1918-ci ildə Bakının erməni-daşnak və bolşevik işğalından azad olunmasında müstəsna xidməti olan Qafqaz-İslam ordusunun komandanı Nuru paşanın qardaşı Ənvər paşanın prototipidir.

Əsərdə onun əsgərlərə müraciətlə dediyi sözlər bu gündə orduda ruh yüksəkliyi yaratmağa qadirdir.

Kitabxanada “Cəfər Cabbarlı yaradıcılığı və Cümhuriyyət” mövzusu adlı *konfrans* keçirə bilərik. Konfransı aparıcı yazıçının “Ədirnə fəthi” əsərində seçdiyi bir parça ilə başlaya bilər.

Kitabxanaçı: Ey qəhrəman türklərin igid balaları! Siz şanlı türk övladları olduğunuzu heç hər bə girmədən bu qədər böyük məsafəni 3 günə piyada gələrkən sübut etdiniz! Qardaşlar, biz Ədirnəyə kimsəni əzməyə gəlmədik. Biz kimsəyə hücum etmək, kimsəni tapdalamaq istəmədik və kəndimizində tapdalanmasına yol vermərik. Bunu görməkdənsə, ölümümüzü görmək istərik. Ey Şərq günəşinin hərərətli qoynunda bəslənən azad Asiyanın istiqanlı, igid balaları! Qarışqalar kimi ayaq altında tapdanmağa həyatını deyirik? Hayır, türk olduğunu anlayan heç kəs bunu qəbul edə bilməz. Yer in üstündə yatmaq darsa, altında yatmaq daha gözəl deyilmi?

Sual cavab:

1. Cəfər Cabbarlının Ədirnə fəthi əsərində kimin prototipi yaradılmışdır?

a) Nuru paşa

b) Ənvər paşa

c) Tələt paşa

2. Ənvər Paşa kim idi?

a) Qafqaz-İslam ordusunun komandanı

b) *Bakının erməni-bolşevik işğalından azad olunmasında müstəsna xidməti olan Nuru paşanın qardaşı*

Oxucular səhnədə görünür:

I aparıcı: Budur Cabbarlı – gənc və ehtiraslı şair-vətəndaş üzünü bütün Şərqə tutub deyir:

Ey Şərq, sən in üstündə cahan çarpışıyorkən

Aləm sən in bölməklə səadət bölüşüyorkən,

Övladın əsarətdə, yazıq, can çəkişiyorkən,
Hala da sükut etmədəsən, ey evi bərbad!
Kimdən, əcaba, ummadasan dərdinə imdad?

II aparıcı: Bəs nə etməli? Bu ətalətin sonuna necə çıxmalı?

Döndər günəşin atəşə, saç Qərbə, Şimalə!
Topla nə gücün varsa, giriş qəti cədalə!
Ya haqqını al, ya əbədi öl laməhalə
Qoy gülləri ya qan sulasın, yaxud ədalət,
Qoy ya bəşəriyyəti yaşasın, yaxud ədalət!

I aparıcı: Lirik Cabbarlı isə budur.

Mən bir solmaz yarpağam ki, çiçəkləri bəzərim,
Mən bir susmaz duyğuyam ki, ürəkləri gəzərim,
Mən səninçin ömrüm boyu cəfalara dözərim,
Sənsiz güllər açılmasın, axar çaylar dayansın!
Oxu bülbül, bəlkə yarım oyansın!..

II aparıcı: Buda satirik Cabbarlıdır. O öz satiralarında nəinki ayrı-ayrı tiplərə, hətta əsrin əvvəllərində bütün millətə xitab edib onlara gülmək səlahiyyəti verir:

Millət əfradı unutdu hamı həsbü nəsəbi;
Elm təhsilinə sərf eylədi həm ruzu şəbi;
Mən bilən ki, ona lənət oxuyur cəddü əbi,
Baxmadı hərçi deyib dad elədi Molla Cəbi.
Rukni-dinin biridə rəngi-hənadır, demədim?
Ay, baba, işlərimiz xeyli fənadır demədim?

I aparıcı: XIX əsrin son ilində dünyaya göz açan və 1934-cü ilin son ayının son günündə dünyasını dəyişən yazıçı, dramaturq, şair Cəfər Cabbarlı özündən sonra çox qiymətli bir irs qoymuşdur. Kiçik yaşlarından yazmağa başladığı şeirlər, hekayələr, dram əsərləri onu qısa zamanda tanınmış bir ədəbi simaya çevirmişdi. Şair, nasir, teatrşünas, kinoşünas, tərcüməçi, kinossenarist, jurnalist, aktyor, rejissor kimi bir çox sahələrin daşıyıcısı olan C.Cabbarlının Azərbaycan kinosunun, teatrının

inkişafında da müstəsna xidmətləri olmuşdur. Hərtərəfli düşünmə areasına malik və zəngin mütaliə görmüş ədibin sonrakı illərdə də, elə bu günün özündə də əsərləri sevilə-sevilə oxunur və oxunacaq. Təkcə "Ana" şeirinin adını çəkməklə ədibin nə qədər istedadlı və poetik usta olduğunu müəyyən edə bilərik. "Ana" şeiri ilə ədib Azərbaycan anasının bütün dövrlər üçün ölməz obrazını yaratmışdır.

II aparıcı: Cəfər Cabbarlının anadan olmasının 120 illik yubileyinin keçirilməsi münasibətilə ölkə prezidentinin imzaladığı sərəncama əsasən bu il məktəblərdə, ali təhsil ocaqlarında, mədəniyyət mərkəzlərində, kitabxanalarda və F.Köçərli adına Uşaq Kitabxanasında böyük sənətkara həsr edilmiş yubiley tədbirləri təşkil olunacaq. Bu rəngarəng tədbirlərin hamısında bir şeir parçası təkrar-təkrar səsləndiriləcək... Həmin poetik parça dünyanın ən müqəddəs varlığı olan anaya məhəbbət simfoniyası sayıla bilən bir şeirdir. "Ana" adlanan bu şeir əvəzsiz sənət əsəridir.

Ana!Ana! O adın
qarşısında bir qultək
Həmişə səcdədə olmaq mənə fəxarətdir,
Onun əliylə bəla bəhrinə
yuvarlansam,
Yenə xəyal edərəm bəzmi
istirahətdir...
... Bütün vücudum əsər, ruhum
eylər pərvaz,
Uçar səmalara o aləmi-xəyalətdə.
Yatar ölər, bədənim
nitqdən düşər bir söz
Ana... Ana...Sənə mən
rahibəm itaətdə!..

Cabbarlının kino fəaliyyəti. "Qız qalası" mənzuməsi kimi, əsərlərindən bir qismi rusca ilə bərabər, Qafqaz dillərinə də tərcümə edilmişdir. Dramlarından başqa C.Cabbarlının şeirləri və hekayələri də vardı. Cabbarlının dramaturqluğu Azərbaycan dramaturgiyasında mühüm bir mərhələdir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə,

Dövlət xadimi

Cabbarlı yalnız yazıçı deyil, eyni zamanda rejissor olmuşdur. Məşhur musiqi professoru Dünya şöhrətli bəstəkar Qilyer onun "Şahsənəm" adlı mənzum pyesini nota çevirərək opera da yazmışdır. Onun əsas fəaliyyəti teatrla bağlı olsa da, kinoda da böyük uğurlar qazanmışdır. Bu sənətin daha da gələcəkdə inkişaf edib böyük uğurlar qazanacağına inanan C.Cabbarlı öz istedad və bacarığını da bu iş üçün əsirgəməmişdi. Onun kinostudiyada fəaliyyət göstərməsi elə buna bir sübutdur. "Sevil" filminin çəkilişindən ruhlanan Cabbarlı "Almaz" filminin ssenarisini yazır. Filmə quruluş verməyidə öz öhdəsinə götürdü. Almaz roluna yenə də İzzət Orucovanı təsdiq etdi. Lakin çəkilişə bir neçə gün qalmış C.Cabbarlının ürək ağrıları başladı. Bir neçə gün sonra yaradıcılığının çiçəkləndiyi bir dövrdə yeni il gecəsi dünyasını dəyişir. Kinodramaturq "Almaz" filmindən başqa daha üç filmin ssenarisini işləmişdir. Bunlardan birincisi "1905-ci ildə", ikincisi "Yaşar" adlanır. Üçüncüsü isə "Ölülər"dir. Onun yazdığı "Sevil"dən qırx il sonra adını daşıyan Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan kinostudiyası yenidən "Sevil" operasını səhnəyə qoymuşdur. "Sevil" Azərbaycan kino tarixində ilk film-opera, sabiq sovet kinematografiya tarixində isə müasir mövzuda yaradılmış ilk kinooperadır.

Əsas üç fərqli istiqamətdə inkişaf etmiş C.Cabbarlının yaradıcılığında birinci istiqamət onun kinomuzun təşəkkül tapmasında təəssübkeşliyi ilə bağlıdır. Cəfər Cabbarlının

fəaliyyətinin ikinci istiqaməti onun filmlərə ssenari yazmasıdır. O, Azərbaycanın ilk milli kinodramaturqudur. Qələmə aldığı ilk “Sona” (Hacı Qara) əsərini demək olar ki yenidən işləmişdir. Məhz “Hacı Qara” yox Sona obrazı ilə o qadının cəmiyyətdə rolunu gündəmə gətirmişdir. Ondan sonra çəkilən “Sevil” filminə isə Sevil obrazının ifaçısı İzzət Orucovanın xatirələrində danışır ki, özü Sevilin çarşabı başından çıxartması səhnəsində şəxsən iştirak edirdi. Bu səhnə hətta onun xoşuna gəlməmişdi bir neçə dəfə oynamışdım. Əllərini bir-birinə vurub deyirdi: “Yox, İzzət olmadı, çarşabı başından atmağın çox süni çıxır. Sən çarşabı başından elə atmalısan ki, bu səhnə tamaşaçıda cəhalətin və mövhumatın qara pərdəsi olan çarşaba nifrət hissi oyatsın”.

Sənətkar və vətəndaş Cəfər Cabbarlının kino fəaliyyətindən danışarkən teatrla yanaşı, Azərbaycan kinematoqrafiyasına, kinosuna gətirdiyi əsərlərin ssenariləri, yenilikləri də yada düşür. Əsas işini teatra bağlamasına baxmayaraq dramaturq incəsənətin vacib sahələrindən biri olan kinoya da çox böyük əhəmiyyət vermişdir. Uzun müddət Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında ədəbi-hissə müdiri işləyən peşəkar dramaturq o vaxt yenicə inkişaf edən kino sənəti ilə xüsusi maraqlanıb onun inkişafına yeni töhfələr gətirmişdir. Yarandığı dövrlərdə Azərbaycan milli kinosunun yaranması və inkişafı üçün əlindən gələni əsirgəməmişdir. Hələ 1922-ci ildə Respublika hökuməti tərəfindən yaradılan kino fabrikində 1928-ci ildə Mirzə Fətəli Axundovun vəfatının 50 illiyi münasibətilə "Hacı Qara" əsərinin motivləri əsasında onun ssenarisi əsasında “Sona” adlı kino-filmi çəkilmişdir. Bu filmi ilə Azərbaycanın ilk milli kino ssenaristi kimi tanınan C.Cabbarlı Azərbaycan qadınlarını qara çadradan xilas edib siyasi, iqtisadi və ictimai həyata çıxartmaq üçün kinematoqraf kimi böyük imkanlarından istifadə etmək fikrində idi. Lakin o, bu arzusunu "Sevil" filmi ilə həyata keçirə

bilmişdir. "Sevil" filmi 1929-cu ildə Cəfər Cabbarlının ssenarisi üzrə çəkilmişdir. Bu film Azərbaycan kinematoqrafçılarının qadın hüquqsuzluğuna, qadın əsarətinə ilk etiraz səsi idi. Kinofilmdə Sevil rolunu oynamaq üçün münasib bir azərbaycanlı qızı axtarmaq işində yenədə C.Cabbarlı özü yaxından iştirak etmişdi. O, öz qəhrəmanının ekranda surətini canlandıracaq aktrisanı tapmaq üçün Bakının küçələrinə düşüb qapı-qapı gəzərək evlərdə, idarələrdə, ali məktəblərdə azərbaycanlı qız axtarmışdır. Onun istəyi o idi ki, filmdə Sevili mütləq azəri qızı oynasın. Bu arzusuna da o özünə məxsus bir inadkarlıqla nail olmuşdu. Hətta başına qəribə macərələr də gəlmişdi. Bu axtarış zamanı aldığı təəssürat əsasında "Gülər" hekayəsini yazmışdı. Sevil rolunu Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun tələbəsi İzzət Orucova oynamışdır.

Yarandığı gündən kinofabrikində çəkilən "Bismillah" filmindən sonra ilk iki film "Hacı qara" və "Sevil" sənətkarlıq baxımından çox diqqəti cəlb etmişdir. M.F.Axundovun eyni adlı əsəri əsasında yazılmış Hacı Qara filminin ssenarisində Azərbaycan bəylərinin, tacirlərinin, kəndlilərinin, həyatı əks etdirilmişdir. Pyesi kino dilinə çevirən dramaturq müəllifin digər əsərlərindən də istifadə etmişdir, xalqımızın məişət və mənəviyyatını geniş təsvir etməyə çalışmış, əsas obraz kimi Hacı Qaranı deyil, Sonanı vermişdir. Bununlada qadının cəmiyyətdə yeri probleminə toxunmuşdur. Qadının da bir insan kimi azad yaşayıb, öz fikrini sərbəst ifadə etmək hüququna malik olduğu ideyasını ön plana çəkmişdir.

Kinoda müvəffəqiyyət qazanan "Sevil" filmindən hədsiz dərəcədə sevinən C.Cabbarlı "Almaz" və "1905-ci ildə" pyesləri üzrə kinossenarilərini yazdı və "Sevil"dən sonra dərhal "Almaz" filminin çəkilişlərinə başladı. Sona Cabbarlının xatirələrinə görə "Burada da qəhrəman rolunu, yəni Almazı İzzət xanım oynayırdı. Amma Cəfər bu quruluşu başa çatdırı bilmədi.

Amansız ölüm onu bu işindən də vaxtsız ayırdı. Cəfərin sənət dostları "Almaz" filmini Cəfərsiz çəkib qurtardılar və 1935-ci ilin axırında, onun ölümünün birinci ildönümündə, işi müvəffəqiyyətlə qurtardıqları haqqında məzarı üstündə raport verdilər".

Cəfərin bədxahları iddia edirdilər ki, nə qədər Cəfər teatrdadır, onlar oraya pyes verməyəcəklər. **Cəfər Cabbarlının** bununla əlaqədar Sovet Yazıçıları İttifaqının təşkilat komitəsinə yazdığı məktubdan bir parçaya diqqət yetirək: "...Əgər bu doğru isə, mən dərhal teatrı tərk etməyə hazırım, təki onlar yazsınlar. Mən başqa müəssisələrə: 14 ildən bəri kimsənin heç bir şey yazmadığı və mənim bu il iki libretto yazmalı olduğum operaya; heç vaxt işləmədiyim və buna baxmayaraq repertuarını mənim "1905-ci ildə", "Almaz", "Yaşar", "Sevil" pyeslərim təşkil edən rus işçi teatrına; 14 ildən bəri kimsənin heç nə etmədiyi, mən isə özümü orada borclu saydığım Azərkinoya; habelə pyeslərimin əksəriyyəti oynanılan özbək, türkmən, tacik, tatar teatrlarında, fəhlə klublarında işlərəm, nəhayət, tamamilə yazmaya bilərəm, təki o yoldaşlar yazsınlar". Beləliklə də, Cəfər tamamilə teatrdan çıxıb Bakı kino fabrikində daimi işə keçdi. Bu işdə kino Cabbarlını getdikcə daha çox cəlb edirdi. Azərbaycanda sənətin bu sahəsində lazımi kadrların olmaması vəziyyəti çox ağırlaşdırmışdı. Cabbarlı kino işlərini canlandırmaq məqsədilə əlindən gələni əsirgəmir, orada həm ssenarist, həm də rejissor kimi çalışırdı.

O, azərbaycanlılardan operator, rəssam, rejissor və kino-aktrisa yetişdirilməsi barədə məsələ qaldırmış, kinoda işlədiyi zaman isə bu sahədə ciddi fəaliyyət göstərmişdi. Teatrda olduğu kimi kino işinə də çox ciddiliklə yanaşan yazıçı bu sahədə milli kadrların hazırlanmasına böyük əhəmiyyət verirdi. Onun "Hara gedir Azərkinə" adlı məqaləsində bu barədə oxuya bilərik: "Azərkinonun rəhbərlərinə sual verəndə: nə üçün Sizde

fabrikin nəzdində yerləşən mətbəədə dörd mürəttibdən (özü də onların ikisi yenicə işə götürülüb) biri də türk deyil və türk yazıları bu dili bilməyənlər tərəfindən elə təhrif olunur ki, "gözəl qızlar"- "gözəl qozlar" kimi yazılır, onlar cavab verirlər ki, türk mürəttibləri yoxdur, burada isə türk mürəttibi özü üçün gəzir və nərd oynayır. Soruşanda ki, nə üçün Sizde türk qadını rolunda türk qadını çəkilmir, dedilər türk qadınları yoxdur.

Lakin elə buradaca, fabrikdə türk qadını Orucova (Azərkinonun türk olmayan 125 işçisinin içərisində həmin 8-9 türkdən biri, gözəl aktrisa) makinaçı işləyir. Kişi rollarında aktyorlar nə üçün Moskvadan, Leninqraddan, Xarkovdan dəvət olunur sualına isə heç kəs aydın cavab verə bilmir və direktor rejissorun, rejissor operatorun, operator rejissorun üstünə yıxır və s.i.a. Azərkinonun yeganə xilas yolu başlıca olaraq xidmət etdikləri Azərbaycanın zəhmətkeş kütlələrinə inamsızlığından imtina etməsi və bu əsas kütlənin yaradıcılıq iradəsini özünün bütün işi üçün əsas seçməsidir. Bizim kinofabrikanın qapılarını açmaq və oraya bu canlı yaradıcı kütləni buraxmaq lazımdır. Başqa kino təşkilatları belə işləyir və bizimki də belə işləməlidir. Bizim kinomuzun rəhbərləri bunu nə qədər tez dərk etsə, o qədər yaxşı olar. Biz isə indi xəbərdarlıq edirik, bizim kino yanlış yolu ilə məhvə doğru gedir".

Kinoda işləməyə başladıqdan sonra Cabbarlı istirahəti tamamilə yaddan çıxarmışdı. Sona xanım Cabbarlıya yazdığı 29 avqust 1933-cü il tarixli məktubunda Cəfər Cabbarlı öz gərgin iş vəziyyətini belə təsvir edirdi:

"...Sonra, Sonası, öz işim belədir: Moskvada qət olunub ki, kinoda "1905-ci il" in pastanovkasını ancaq mən verməliyəm. Özgə adamın verməsinə razı olmayıblar. Moskvada həll olunub ki, hansı kinolar gedə bilər və hansını hansı rejissor qoymalıdır. "1905-ci ildə" filminin rejissorundan söhbət gedəndə demişlər

ki, Braginski-mraginski tanımırıq, Cəfər özü qoymalıdır filmi. Özü də bu il olmalıdır. Və teatrdan kinoya keçməlidir. Mən dedim: teatrdan getməyəm. Sonra dedilər ki, teatrdan da, kinoda da işlə. İndi gərək rejissor ssenarisinə başlayaq. Ayın 1-dən kinoda qulluqdayam. Sonra, "Səfa"nın ancaq bircə 4-cü pərdəsi qalıb. 1-ci, 2-ci, 3-cü pərdələrini qurtarmışam tamam-kamal. Bu yandan da Qliyer Narkomprosda deyir: gərək bir həftəyə "Şahsənəm"i qurtarasan, operada oynayaq. Deyirəm vaxtım yoxdur. Deyirlər, özgə adam eyləyə bilməz. Bu yandan da Şillərin "Qaçaq"ı, o yandan da "Əfqanıstan" ...Xülasə, işlərim çox dolaşıqdır, haraya gedib çıxsın, sənə yazaram... Sonra, Türkiyə teatrında "1905-ci ildə"ni quruluşda verməliyəm. Rus teatrında da "1905-ci ildə" gedir. Mayorov deyir, gərək ikili işləyək, tək qoya bilmərəm. Operada da "Səfa"nın pastanovkasını gərək mən verəm. Bizim teatrdan da "Otello"nu təzələmək boynuma qalmışdır. Onlardan bir cür ilə boyun qaçırmışam. Hamısı da deyir bir vaxtda. Xülasə, aləm çaxnaşır bir-birinə, heç bilmirəm nə edəcəyəm. Hə, "Od gəlini"ni də gərək Mayorov ilə mən işləyəm. Budur, təxminən mənim işlərim. İndi gələk sənə işlərinə..."

Sona xanım Cabbarlının xatirələrindən məlum olur ki, yazıçı ömrünün son illərini kinostudiyadakı fəaliyyətinə sərif etmiş, həyatı qədər sevdiyi teatrdan özü istəmədən uzaqlaşmağa məcbur olmuşdu.

Tale nəinki onun ömrünə çox tez son qoymuşdur. Hətta bu vaxtsız gedişin özünü dramatikləşdirdi. 1934-cü ildən 1935-ci ilə keçən yeni il gecəsi vəfat etdi. O vaxtın adamları söyləmişlər ki, bu xəbər bütün Azərbaycanı sarsıtmış, xalqımız yasa batmışdır. Onun dəfni zamanı bütün Bakı ağlayırdı. Müqayisə olunan Müşfiq və Cabbarlı yaradıcılığında Müşfiqin Cabbarlının ölümü ilə yazdığı bir şeiridə var:

Göylər bir-birinə dəyib ağlasın,
Buludlar başını əyib ağlasın,
Dan yeri ağlasın, şafəq sökülsün,
Ulduzlar göz yaşı kimi tökülsün,
Günəş göy üzündə yansın, yıxılsın,
Qəmli buludlara iltica qılsın.
Qoy göylər görünsün bir çəmən kimi.
Ağarsın dan yeri yasəmən kimi!..
Öldü! guruldasin, çaxsın buludlar,
Qəbrinə çiçəklər taxsın buludlar!..

Cəmi 27 yaşında bu sözləri yazan Müşfiq də cəmi iki il sonra “xalq düşməni kimi” güllələnəcəkdi.

Ekskursiya. Kitabxanada kompleks informasiya üçün təşkil edilən tədbirlərdən birində ekskursiyalardır. Cəfər Cabbarlı haqqında tədbirlərdə daha da dolğun məlumat çatdırmaq üçün onun ev muzeyinə və ya Bakının mərkəzi küçələrindən birində yerləşən “Azad qadın” heykəli ətrafında ekskursiya keçirə bilərik. Ekskursiya zamanı heykəlin tarixi, Cabbarlı yaradıcılığında nə kimi mənə

daşdığını, hansı əsərdən götürülmüş qadın obrazı olduğu haqqında danışırıq. Bakının mərkəzi küçələrinin birində Azərbaycan Akademik Milli Dram teatrının yaxınlığında yerləşən hündür postamentdə azərbaycanlı qadının obrazını əks etdirən heykəl ucaldılmışdır. Milli geyimli bu gənc qadının qara çadranı çiyindən atması təsvir olunur. Heykəl azadlığa çıxmış Azərbaycan qadını adlanır. Lakin şəhər əhli onun adını “Sevil” qoymuşdur. Bu teatr səhnəsində aktrisa Mərziyyə Davudovanın oynadığı Sevildir. Bu adı da ilk dəfə Cəfər Cabbarlı öz pyesində kəşf etmişdir. İlk dəfə Sevil obrazını İzzət Orucova oynamışdır.

Ədəbi-bədii gecə. Cəfər Cabbarlının anadan olmasının 120 illik yubileyi münasibətilə kitabxanada *“Bahar oğlu”* adlı ədəbi-bədii gecənin təşkili böyük sənətkara, yazıçıya göstərilən bir ehtiramdır. Bu tədbirdə elm, mədəniyyət, incəsənət xadimləri yazıçılar dəvət edilir. Tədbirə Cəfər Cabbarlının ev muzeyinin əməkdaşları, Cəfər Cabbarlı adına Gənclər kitabxanasından ziyalılar dəvət edə bilərik. İlk olaraq Cəfər Cabbarlının yaradıcılığından videoçarx nümayiş etdirilir.

Aparıcı: Cəfər Cabbarlı ədəbiyyata *“Bahar”* şeiri ilə gəlib. Ömrünün, taleyinin yalnız bahar çağını yaşayıb, ictimai düşüncəmizə yalnız bahar ovqatı, bahar ab-havası gətirib, ədəbiyyatımıza dilimizə bahar tərəvəti, duyğusu, sevgisi bəxş edib: Biz körpəlikdə analarımızın layları ilə böyümüşük. Oxuyub yazmağı öyrənəndən sonra isə gənclik zövqümüzün formalaşmasında Cəfər Cabbarlı dramaturgiyasının çox böyük xidməti var. O, bizim ölməz sənətkarlarımızdandır. Yazıçı Anarın Cabbarlı haqqında yazdığı

Azad bir quşdum,
Yuvamdan uçdum.
Bir bağa düşdüm
Bu gənc yaşımda.

misrası elə sənətkarın öz taleyidir.

Aparıcı: O, Rusiya imperiyası dövründə dünyaya gəlmişdi, amma Xalq Cümhuriyyətini alqışlamışdır. Ona şeirlər həsr etmişdir. Qardaş Türkiyəyə şeirlər yazmışdır. Türk xalqının şanlı tarixindən bəhs edən *“Trablis müharibəsi”*, *“Ədirnə fəthi”*, *“Bakı müharibəsi”* əsərlərini yazmışdır.

Aparıcı: Onun əsərləri bizim ədəbiyyatın sərvətidir. *“1905-ci ildə”* əsərində bugünkü hadisələri görürük.

Aparıcı: Cabbarlının ən gözəl şeirlərindən biri *“Ölkəm”*dir. Bu şeirin sözlərinə mahnıda bəstələnmişdir.

(*Mahnı səslənir*)

Aparıcı: Bilirdinizmi görkəmli dramaturqumuz piano arzxasında özünü bəstəkar kimi də sınamışdır. Arxiv materiallarından, müasirlərin dediklərindən öyrənirik ki, o, musiqi təhsili almağa da musiqinin məftunu olub. Bu məftunluqda onu royala arxasına musiqi bəstələməyə çəkib.

Aparıcı: Həyat yoldaşı Sona xanım xatirələrində deyirdi ki, Bir əsər yazmağa başlamazdan qabaq royala arxasına keçər əvvəl qəhrəmanlardan birinin mahnısını fikirləşərdi. Bəzən xalq mahnılarında bəhrələnərdi. Sevili yazmamışdan qabaq iki ay bu mahnını oxuyurdu.

Sənə nə olub, zalım yar,
Qadan-balan alım yar.
Sənki belə deyildin,
Səni bir öyrədən var.

Aparıcı: Görkəmli dramaturq Azərbaycanın bəstəkarlıq məktəbində “Azad bir quşdum”, “Gərək günəş dağları aşıb sönməyəydi”, “Sənin ardınca”, “Mən bir solmaz duyğuyam ki”, “Zalım yar” mahnıları ilə yaşayır.

Aparıcı: Onun milli yöndə yazdığı, Cümhuriyyət öncəsi qardaş Osmanlı türklərinin tarixi mücadiləsinə həsr etdiyi əsərləri və bu topluya daxil olan “*Ulduz və ya Trablis müharibəsi*” və “*Ədirnə fəthi*” dramlarını da dövrünün gəncləri arasında ərazi bütövlüyünün qorunması, torpaqların müdafiəsi uğrunda vətənpərvərlik hisslərini coşdurən uğurlu səhnə əsərləri hesab etmək olar. “Ədirnə Fəthi”nin mövzusu qardaşı Türkiyə xalqının mübarizə dolu tarixinin yaxın keçmişindən götürülmüşdür. Əsərin əsas mövzusunun itirilmiş Ədirnə torpaqları uğrunda türk xalqının apardığı mübarizə və vətənpərvərlik təşkil edir. “Ədirnə fəthi” faciəsini gənc Cabbarlı 1917-ci il oktyabrın 17-də bitirmiş, əsər elə həmin il, dekabrın 15-də tamaşaya qoyulmuşdur. Pyesin əsas məzmunu Balkan müharibələri

dövründə təslimçi, riyakar mövqe tutmuş hakim dairələrə qarşı türk xalqının qəzəbi, itirilmiş Ədirnə torpaqları uğrunda vətənpərvərlik hərəkatı, qəhrəmanlıq və rəşadəti təşkil edir.

Mövzusu günümüzlə səsləşən bu əsər, teatr səhnələrimizdə aktyorlar tərəfindən hələdə oynanılır. Kitabxanada vətənpərvərliyin təbliği ilə keçirilən tədbirlərdə oxucularla bu tamaşaya baxış təşkil edə bilərik. Tamaşaya baxış həm C.Cabbarlı yaradıcılığının, həm milli vətənpərvərlik mövzusunun aşılmasına kömək edər.

Kitabxanada yuxarı sinif şagirdləri həmin əsərdən bir parçanı səhnələşdirə bilərlər. Əsərdən bir parçanı təqdim edirik:

(Məclis vaqe olur Ədirnədə. Səhnə qurulur.)

Səhnəyə oxucular gəlir: Ənvər paşa, Məhəmməd Əmin.

Ənvər: (müraciətlə) Oğlanlarım, qardaşlarım! Bilirəm, bu üç gündə böyük əziyyətlər çəkdiyiniz. Fəqət, nə yapmalı? Biz xainlik qəsdində deyilik, yalnız tapdanmış namusumuzun iddiasına çalışırıq, görürmüsünüz şu qabağınızda səmələrə yüksələn minarələri? Onlar bizim şanlı əcdadımızın mədfənidir ki, hələ düşmən ayaqlarında əzilsək də, onlar sizə haqlı olaraq nifrın edirlər. Deyirlər ki, biz sizinçün böyük Osmanlı məmləkəti yaratdıq, biz türk bayrağını göylərə qaldırdıq. Fəqət, siz bizim kəmiklərimizi bir ovuc bolqar canavarlarına çəkan etdiyiniz. Biz, bu gün onlara sübut etməliyik ki, bizim damarlarımızda olan türk qanı donmamış, o qan rəzalət qəbul etməz. O qan bütün türklərin düşmənə qarşı boyun əyməsinə yol verməz. Qardaşlar, bu gün bütün Türkiyə aləmi gözünü bizə dikib. Bizdən tapdanmış hüquqlarının, şərəflərinin qaytarılmasını tələb ediyor. Bu gün məmləkətin ümidi yalnız sizdədir. İştə vətən səcdəgahı Ədirnəyə baxınız. Düşmən önünüzdə, silah əlinizdə, şu imtahan

meydanında türklüyünüzü bildirməlisiniz. Haydı, qardaşlar, irəli gedəcəyik, Ədirnəyə doğru!..

(Məhəmməd Əmin donunun bir qolunu geymiş, başıaçıq, ayaqyalın başıpozuqlarla gəlir.)

Məhəmməd Əmin: Qardaşlar! Düşmən Allahın silləsini yeyərək yıxılmada, şanlı əcdadımız sizdən yardım gözləməkdə, məmləkət sizdən ümid etməkdə, bacılarınız, analarınız əllərində Quran məhz yaşlı gözlərlə sizlərə dua etməkdədirlər. Hər kəs sizdən kömək diləyir. Dediğiniz yerlərdən bütün türklük, göylərdən bütün mələklər, Ədirnənin müqəddəs torpaqları altında şanlı əcdadımız hamsı bir səslə sizə deyir:

Arş əsgəri-islam, ulu Kəbən gediyor, arş!

Əzmində Məhəmməd sənə, Allah sənə yoldaş.

Məhəmməd Əmin: Bolqar çarığı, qəbri Süleymanamı bassın?

Yunan xaçını minbəri-Əyyubəmi taxsın?

Hərblər ayağı zilli –kəramətimi silsin,

Arş, əsgəri-islam, ulu Kəbən gediyor arş!

Əzmində Məhəmməd sənə, Allah sənə yoldaş.

(Məhəmməd Əmin söyləyir, bitir.)

Ənvər: ...Ey mədəniyyət adı altında bütün dünyanı qara qüvvələrə tabe etmək istəyən əjdahalar, atın! O qara zəncirlərin altında ağ çöhrəli qara vicdanlı Qərb dayanmışsa, sənənin də ardında zəngin çöhrəli, parlaq ürəkli gələcək Şərq dayanmışdır. Haydi, atın! Sizdən zülm, bizdən mükafat!

Arş, əsgəri-islam, ulu Kəbən gediyor, arş!

Əzmində Məhəmməd sənə, Allah sənə yoldaş!

Bolqar çarığı, qəbri-Süleymanamı baxsın?

Yunan xaçını minbəri-Əyyubəmi taxsın?

Hərblər ayağı zilli-kəramətimi silsin,

Arş, əsgəri-islam, ulu Kəbən gediyor, arş!

Əzmində Məhəmməd sənə, Allah sənə yoldaş!

Ədəbiyyat siyahısı

Kitablarda

Əbdülhəsən A. Ruhlar mühəndisi : C. Cabbarlının romantik qəhrəman konsepsiyası . - Bakı : [s. n.], 2014. - 158 s.

Əhməd D. Cümhuriyyətin stenoqrafi : Cəfər Cabbarlı // Fərqlilər. - Bakı : TeasPress, 2015. - S. 73-77.

Elçin. "Aydın" və Aydınların faciəsi // Seçilmiş əsərləri 10 cilddə. - B. : Çinar-Çap, 2005. – C.7. - S. 22-33.

Elçin. Şəxsiyyət və istedad : C.Cabbarlının həyatı və yaradıcılığı haqqında düşüncələr. - Bakı : [s. n.], 2000. – S. 79 : portr., foto. - Azərbaycan, ingilis və rus dillərində. - (cildli).

Əlioğlu M. "Sevil"dən "Saçlı"ya // Darıxan adamlar. 2 cilddə. - Bakı : Təhsil, 2009. – C. 1. - S. 381-413.

Əlioğlu M. Atalar və oğullar : klassik dramaturgiyaya baxış // Darıxan adamlar. 2 cilddə. - Bakı : Təhsil, 2009. – C. 1. - S. 535-772.

Əlioğlu M. Nəsrimizdə qadın azadlığı problemi : 30-cu illər // Darıxan adamlar. 2 cilddə. - Bakı : Təhsil, 2009. – C.1. - S. 367-380.

Əlioğlu M. Sənətkarın xəlqiliyi : Cəfər Cabbarlının yaradıcılığı haqqında // Darıxan adamlar. 2 cilddə. - Bakı : Təhsil, 2009. – C. 1. - S. 196-201.

KazıMZadə A. Cəfər Cabbarlının kino fəaliyyəti // Azərbaycan kinematoqrafçıları : (Portretlər). - Bakı : Mütərcim, 2002. - S. – 24-43.

Qurban T. Məmməd Əmin Rəsulzadə və Azərbaycanda ədəbi proses // Ömür yolları. - B. : OL, 2013. - S. 36-52.

Rza R. O, sadə insan idi : Cəfər Cabbarlı haqqında // Seçilmiş əsərləri. 5 cilddə. - Bakı : Öndər, 2005. – C.5. - S. 155-158.

Rza X. (Ulutürk). "Od gəlini" - qəhrəmanlıq nəğməsi // Gəl, ey səhər. - Bakı : Nağıl evi, 2004. - S. 354-369.

Dövri mətbuatda

Cəfər Cabbarlının 120 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (17 dekabr 2018-ci il) // Respublika. - 2018. - 18 dekabr. - № 283. - S. 3. ; Xalq qəzeti. - 2018. - 18 dekabr. - № 285. - S. 3.

Abbashı T. Balaca xalqın Böyük Oğlu! : ən dramatik dövrlərimizdən birinin (və hələ ki sonralarımızın) baş dramaturqu - Cəfər Cabbarlı... // Mədəniyyət. - 2017. - 29 dekabr. - № 102. - S. 13.

Abbashı T. Ədəbi-mədəni dirilik dirijoru : ən dramatik dövrlərimizdən birinin (və hələ ki sonralarımızın) ən birinci dramaturqu - Cəfər Cabbarlı... // Mədəniyyət. - 2015. - 20 mart. - № 22/23. - S. 13.

Akimova E. Elçin və ədəbi-tarixi yaddaş : Azərbaycanın Xalq yazıçısı Elçinin, C.Cabbarlı ilə bağlı "Şəxsiyyət və istedad" əsəri haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. - 2015. - 28 noyabr. - № 60. - S. 12.

Babayev A. Arzusu Lənkəranı görmək idi : [Cəfər Cabbarlı haqqında] // Qobustan. - 2016. - № 1. - S. 61.

Bayramoğlu A. İstiqlalın özü və sözü : Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə ədəbi hərəkət // Azərbaycan. - 2018. - № 5. - S. 48-53.

Bayramova Z. Dövlət başçısı milli-mənəvi dəyərlərimizə, irsimizə diqqət və qayğı ilə yanaşır : Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev böyük ədib və dramaturq Cəfər Cabbarlının 120 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Sərəncam imzalayıb// Səs. - 2018. - 19 dekabr. - № 240. - S. 12.

"**Cəfər Cabbarlı və milli istiqlal hərəkatı**" kitabı təqdim edilib // Kəspı. - 2018. - 23 iyun. - № 110. - S. 9.

Cümhuriyyət dövrünün teatr həyatı // Mədəniyyət. - 2018. - № İyul-Xüsusi buraxılış (Cümhuriyyət -100 il). - S. 40.

Əliyev Z. Cəfər Cabbarlı dühasına layiq abidə : bir əsrin tarixçəsi // Mədəniyyət. - 2017. - 14 aprel. - № 28. - S. 12.

Fərəcova Z. Cəfər Cabbarlının ikinci ömrü : tarixləşən heykəllər // Azərbaycan. - 2018. - 2 sentyabr. - № 195. - S. 5.

İlk istiqlal dövrümüzün ədəbi salnaməsi // Mədəniyyət. - 2018. - № İyul-Xüsusi buraxılış (Cümhuriyyət -100 il). - S. 44.

Kazımzadə A. 80 yaşlı "Almaz" : və ya dövrün yetişdirdiyi qəhrəman // Kəspı. - 2016. - 27 oktyabr. - № 173. - S. 15.

Quliyeva A. Cəfər Cabbarlının arxivindən məktublar // Azərbaycan : jurnal. - 2016. - № 7. - S. 187-190.

Nəcəfzadə A. Azad bir quşdum : [Cəfər Cabbarlının bir mahnı tarixçəsi] // Qobustan. - 2017. - № 3. - S. 48-51.

Paşayeva A. Bahar oğlu : böyük sənətkar Cəfər Cabbarlıya həsr edilmiş ədəbi-bədii gecə // Ədəbiyyat qəzeti. - 2016. - 2 aprel. - № 12. - S. 20-21.

Rüstəmli A. Cabbarlı yadigarı : [yazıçı, dramaturq Cəfər Cabbarlının qızı Gülarə xanım haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti. - 2018. - 17 fevral. - № 6. - S. 31.

Rüstəmli A. Cabbarlı yadigarı : [yazıçı, dramaturq Cəfər Cabbarlının qızı Gülarə xanım haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti. - 2018. - 17 fevral. - № 6. - S. 31.

Rüstəmli A. Cəfər Cabbarlının Birinci Türkoloji Qurultayda fəaliyyəti // Azərbaycan. - 2016. - 4 noyabr. - № 244. - S. 7.

Seyfəddinqızı Q. Hələ də öyrənilən Cəfər // Mədəniyyət.az. - 2016. - № 7. - S. 42-43.

Sultanova S. Ekranlaşdırılmış ədəbi əsərlər : layihədə Cəfər Cabbarlının "Sevil" pyesi əsasında ekranlaşdırılmış iki eyniadlı filmi təqdim edirik // Ədəbiyyat qəzeti. - 2018. - 27 oktyabr. - № 40. - S. 13.

Zeynalli C. "...yorğan-döşəyini teatra göndərdim" // 525-ci qəzet. - 2018. - 17 noyabr. - № 203. - S. 12.

Ədibə həsr olunmuş bədii əsərlər

Cabbarlı S. Onu kim unudar. - Bakı : Hədəf Nəşrləri, 2014. - 152 s. : foto. - ("XAN" Xatirə Ədəbiyyatı ; I kitab).

Dağlı S. Bahar oğlu. – Bakı : Gənclik, 1971. – 295 s. – kiril qrafikası ilə.

Dalğın Nəsir. Əsrin Dədə Qorqudu : Cəfər Cabbarlının 70 illiyinə // Ürəklərdə bəslənən sevdaya şükür. - Bakı : MBM, 2008. - S. 81.

Dalğın N. "Cabbarlı" adına şeir // Ürəklərdə bəslənən sevdaya şükür. - Bakı : Maarif, 2008. - S. 82.

Rüstəm S. Cəfər, səni andım : Cəfər Cabbarlıya // Seçilmiş əsərləri. 3 cildə. - Bakı : Şərq-Qərb, 2005. - C. 1. - S. 104-106.

Rüstəm S. Cəfəri yad edərkən : Cəfər Cabbarlı haqqında // Seçilmiş əsərləri 3 cildə. - C.2. - Bakı : Şərq-Qərb, 2005. - S. 236-238.

Səfərli İ. Cəfərim mənim : şeir // Seçilmiş əsərləri. - Bakı : Lider, 2005. - S. 174-175.

Sabaha boylanan düha – Cəfər Cabbarlı
(metodik vəsait)

Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S.Vurğun küç.88;
E-mail: info @ clb.az
URL: www.clb.az

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
çap olunmuşdur.
Sifariş: 10
Çapa imzalanmışdır: 11.02.2019
Tirajı: 100
Pulsuz